

Bevezetés a nyelvtudományba

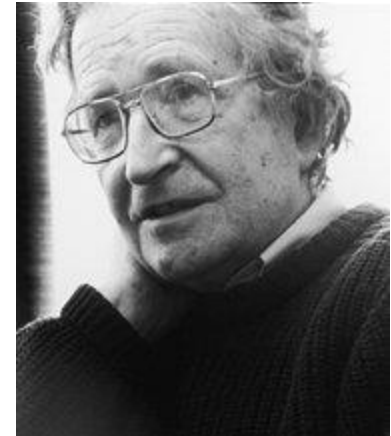
A generatív nyelvelméletről

dióhéjban

A generatív nyelvelmélet

Noam Chomsky (1928 -)

napjaink egyik legtöbbet
idézett szerzője
az MIT nyelvészprofesszora

1957: *Syntactic structures*. (Mondattani szerkezetek.)
cél: az anyanyelvi beszélő implicit tudásának
modellálása

A generatív nyelvelmélet

- végtelen számú mondat létrehozásának és megértésének képessége
- rekurzió
- grammatikalitási ítéletek

Ma reggel találkoztam egy rózsaszínű bálnával.

Ez egy pöttyös dobozt tartalmazó pöttyös dobozt tartalmazó ... pöttyös doboz.

*A spenótot sem nem szeretem.

A generatív nyelvelmélet

kompetencia és performancia kettősége

- **kompetencia:** az anyanyelvi beszélő nyelvi képessége, egy adott nyelv szabályainak implicit ismerete
- **performancia:** a kompetencia konkrét megnyilvánulása, a nyelv tényleges használata
- performancia hibák
- cél: a kompetencia modellálása, olyan modell létrehozása, melyből egy-egy adott nyelvi jelenség minden lehetséges megvalósulása levezethető, helytelen változata viszont egy sem

A generatív nyelvelmélet

egy nyelv generatív grammatikája

- a megfigyelés szintjén adekvát, hogyha minden formáról el tudja dönteni, hogy az adott nyelv egy lehetséges mondata-e;
- a leírás szintjén adekvát, ha elő is tudja állítani egy adott nyelv összes mondatát;
- a magyarázat szintjén adekvát grammatika pszichológiailag reális és a nyelvvelsajátító mechanizmus tekintetében is hiteles modellje a nyelvnek.

A generatív nyelvelmélet

- minden gyermek erőfeszítés nélkül elsajátítja anyanyelvét
- INNÁTA hipotézis
- az anyanyelvtudás egy, csak az emberre jellemző mentális szerv, a nyelvelsajátító mechanizmus (LAD) eredménye
- kérdés: mennyire különíthető el ez az egyéb kognitív képességeket lehetővé tevő rendszeren belül
- univerzális grammatika: a nyelvelsajátító mechanizmus formális modellje
- cél: az univerzális grammatika megadása

A generatív nyelvelmélet

az univerzális grammatika mögött meghúzódó
szintaktikai elmélet:

kormányzás –és kötéselmélet (Chomsky, 1981)

UG: elvek és paraméterek

- **elvek:** az emberi nyelvek közös sajátságait fogalmazzák meg
- **paraméterek:** a nyelvek közötti különbséget ragadják meg, választási lehetőségek által

A generatív nyelvelmélet

Példák:

a struktúra függőség elve: a mondat szerkezete nem csupán a lineáris sorrenden alapul, egyéb szerkezeti viszony is létezik. Minden szintaktikai kategóriára érvényes, hogy a grammatikai transzformációk kizárólag kategóriák fölött működnek.

The man is tall. – Is the man tall?

The man who is tall is in the room. - *Is the man who tall is in the room?

A generatív nyelvelmélet

pro-drop paraméter:

- + pro-drop: az olyan nyelveket, melyekben a személyes (és a mutató) névmás elhagyható *pro-drop* nyelveknek nevezzük
például: olasz, magyar, lengyel, spanyol, stb.

(Én) láttam (azt).

Va a casa.

- - pro-drop: angol, német

I saw it.

He is going home.

- kapcsolódó jelenség (expletívumok):

Esik. Llueve. It is raining.

Ajánlott irodalom

Alberti Gábor: *A magyar mondattan elmélete és gyakorlata generatív megközelítésben III. A háttérelmélet.* Pécs: PTE, 2006.

Chomsky, N.: *A generatív grammatika. Beszélgetések Mitsou Ronat-val.* Budapest: Európa Könyvkiadó, 1985.

Chomsky, N.: *Mondattani szerkezetek. Nyelv és elme.* Budapest: Osiris, 2003.

Crystal, David: *A nyelv enciklopédiája.* Budapest: Osiris, 1998.

Pinker, S.: *A nyelvi ösztön.* Budapest: Typotex, 1999.